

Vänsteroppositionen i Sovjet 1923

Innehåll

Vänsteroppositionen i Sovjet 1923	1
Kampens förlopp	1
Frågorna	5
Styrkor och svagheter	8
Frågan om taktik och oppositionens dilemma.....	9
Dokument	12
De fyrtiosex' plattform.....	12
Resolution om partidemokratin	15

David S. Law:

Vänsteroppositionen i Sovjet 1923

Hösten 1923 konfronterades ledningen i det Ryska Kommunistpartiet med en ny oppositionell grupp. Det är inte helt klart hur gruppen formerades, men det råder ingen tvekan om frågorna som fick den att ingripa. *De Fyrtiosex plattform*, det enda gemensamma uttalandet av någon betydelse som oppositionen gjorde under 1923, tog upp två viktiga frågor: det ekonomiska läget och hur partiet styrdes. Som ämnen för opposition var frågorna inte nya. Det särskilt intressanta med *De Fyrtiosex plattform* var att de knöt samman dem... Uttalandet deklarerade att "den ekonomiska och finansiella krisen... obevekligt avslöjat partiledningens bristfälligheter... framför allt vad gäller de interna partiförhållandena." Det diskuterade den ekonomiska politikens brister, och hävdade att partiet höll på att ersättas av "en rekryterad byråkratisk apparat... som ofrånkomligen misslyckas i kristider".¹

Den ekonomiska krisen (den komplexa "sax"-krisen – vars orsaker och natur är av underordnat intresse för denna artikel och därför lämnas därhän) hjälpte oppositionen på traven på flera olika sätt. För det första såg oppositionen den officiella partiledningens oförmåga att effektivt komma tillrätta med de ekonomiska problemen som en konsekvens av den byråkratiska partistrukturen.² För det andra fann sig de som utgjorde oppositionen själva i allmänhet förespråka lösningar (d v s effektiv planering för industriell utveckling) som utmanade den officiella partiledningens åsikter. För det tredje, resulterade den ekonomiska krisens skadliga effekter för arbetarklassen, den sjunkande levnadsstandarden och den ökande arbetslösheten, i strejker som stöddes av grupper (Arbetarnas grupp, Arbetarnas sanning) som innefattade partimedlemmar. Detta gav grogrund åt en allmänt utbredd känsla av oro över den interna situationen i partiet. En oro som sträckte sig utanför den begynnande oppositionens led.

De Fyrtiosex plattform visar att oppositionen inte främst oroade sig för byråkratismen som en ondska i sig. Av mer grundläggande betydelse var de **konsekvenser** som byråkratismen fick för partiets vitalitet och förmåga att på ett avgörande sätt påverka händelserna. Som *De Fyrtiosex plattform* visar, var oppositionen oroad över att partiet inte effektivt skulle kunna ta itu med den internationella situationen som var särskilt kritisk hösten 1923. Läget förvärrades genom att Lenin på grund av sjukdom tvingades träda tillbaka. Hans närvaro skulle mycket väl ha minskat de spänningar som ledde till att oppositionen tog strid. Kanske skulle Lenin, som han gjort förr, ha lett partiet in i en ny riktning som situationen krävde. På så sätt skulle han ha kunnat undvika en permanent spricka. I vilket fall ledde Lenins frånvaro till att friktionen mellan Trotskij och den officiella partiledningen tog sig politiska uttryck.

Kampens förlopp

Det första stadiet i Vänsteroppositionens kamp (oktober 1923 – januari 1924) kan indelas i tre perioder: Först försökte oppositionen att i hemlighet föra fram frågor till partiets högsta nivåer

¹ David Law är lektor i Sovjets historia på universitetet i Keele.

De Fyrtiosex plattform skrevs den 15 oktober 1923. Den sammanförde Trotskijs anhängare (Preobrazjenskij, Serebrjakov, Pjatakov, Antonov-Ovsejenko och I. Smirnov), och medlemmar av den före detta Demokratiska centralistiska oppositionen (Osinskij, Saprionov, Bubnov, V. Kosior, Maksimovskij och V. Smirnov). Även om oppositionen inte på något sätt var homogen kan 1923 års opposition med rätta ses som grundandet av vänsteroppositionen. E. H. Carr, "Mellan Lenin och Stalin, Sovjet 1923-24", Bo Cavefors Bokförlag, Nacka 1979, återger hela plattformen, med alla underskrifter och reservationer.

² Termen den "officiella partiledningen" används här praktiskt för att beteckna de partiledare som var motståndare till oppositionen, främst Zinovjev, Kamenev och Stalin. Termen "ledning" är i sig själv otillräcklig eftersom många framstående oppositionella kan betraktas som partiledare. Användningen av termen är praktisk, och avser inte att utmåla någon inofficiell ledning.

som en inledning till en bredare diskussion – detta möttes av fördömanden. Därefter följde en period av tillmötesgåenden från den officiella partiledningen. De tillät en relativt öppen diskussion om frågorna och godkände en resolution om partidemokratin, i vilken de gjorde stora eftergifter till oppositionen. Till sist repression mot oppositionen. Repressionen kulminerade i fördömandet av oppositionen på den trettonde partikonferensen i januari 1924.³

Den första perioden inleddes med ett brev från Trotskij till Centralkommittén den 8 oktober. Detta brev reste, delvis föranlett av ett försök att begränsa Trotskijs makt över Militära Revolutionskommittén, frågor om ekonomisk politik och kritiserade rent ut ”byråkratiseringen av partiapparaten”, som hade utvecklats till ”aldrig skådade proportioner genom sättet att välja sekreterare”. Det avslutades med hotet om ”att tillkännagöra det sanna läget för varje partimedlem... de som Trotskij ansåg vara tillräckligt förberedda, mogna och sansade...”⁴ Brevet följdes snabbt av *De Fyrtiosex plattform* som det förmodligen hade föranlett. Flera av plattformens undertecknare måste åtminstone säkert ha varit medvetna om Trotskijs drag. På samma sätt var Trotskij säkert medveten om intentionen bakom en sådan deklaration.⁵

Den officiella partiledningens svar blev att samla Centralkommittén till ett möte med den centrala kontrollkommissionen och delegater från tio ledande partiorganisationer. Detta möte ägde rum i Trotskijs frånvaro, men med tolv inbjudna undertecknare från de Fyrtiosex. De begrundade en resolution som lades fram av Preobrazjenskij (medföljer som bilaga till denna artikel), men avvisades till förmån för en resolution Om den interna partisituationen. Resolutionen, som antogs med 102 röster mot 2 och 10 nedlagda, innehöll inte de frågor som oppositionen framfört. I stället ”fördömde [den] resolut” de Fyrtiosex handlande ”som ett steg mot en fraktionell splittringspolitik”, och karaktäriserade Trotskijs agerande som ”ett allvarligt politiskt misstag” som ”objektivt antagit karaktären av ett steg i fraktionell riktning”.⁶

Orsakerna till övergången från den första till den andra diskussionsperioden är inte helt klarlagda. Helt visst spreds nyheterna om oppositionens uttalande, och gav förmodligen upphov till rykten som var ofördelaktiga för den officiella partiledningen.⁷ Kanske fanns det ett tryck från partiledningens inre kretsar att gå längre än bara till ett fördömande. Kanske hoppades också den officiella partiledningen kunna hålla Trotskij isolerad från resten av oppositionen genom att gå med på olika eftergifter. Oavsett anledningen fanns på revolutionens årsdag den 7 november en artikel av Zinovjev i *Pravda* om det ofrånkomliga i att ”praktiskt tillämpa arbetardemokrati inom partiet” och ett erkännande av att ”nästan alla viktiga frågor beslutas i

³ Eftersom denna artikel inte kan behandla detaljerna i kampen, hänvisas läsarna till *I. Deutscher*: ”Den avväpnade profeten”, Ren Coeckelberghs Bokförlag, Stockholm 1973, kapitel II. *E. H. Carr*: a a, kapitel 12. *R. V. Daniels*: ”The Conscience of the Revolution”, Simon and Schuster, New York, 1969, kapitel 9.

Källhänvisningar som gäller Oppositionens och den officiella partiledningens åsikter är så få som möjligt.

⁴ Trotskijs brev, politbyråns svar och Trotskijs svar har aldrig publicerats i sin helhet. Längre utdrag publicerades i *Sotsialisticheskij Vestnik* (Socialistisk budbärare), en mensjevnikisk tidskrift utgiven i Berlin, nr 11(81), 28 maj 1924, ss 9/123. Delar finns översatta i *Max Eastman*: ”Since Lenin Died”, Boni and Liveright, New York 1925, s 36, ss 142/145.

⁵ Flera av Trotskijs närmaste politiska anhängare fanns bland de Fyrtiosex, (se not 1). Trotskij anklagades senare för att ha spelat en ledande roll i organiseringen av de Fyrtiosex, men det är mindre troligt att han gjorde så. Under hela den kamp som 1923 års opposition förde, vägrade Trotskij att direkt ansluta sig till oppositionen (även om denna artikel betraktar Trotskij som en del av oppositionen. Även Deklarationen gick längre än Trotskij genom ifrågasättandet av fraktionsförbudet. *E. H. Carr* anser i ”Mellan Lenin och Stalin” att Trotskij var inbjuden att ansluta sig till gruppen.

⁶ *KPSS v Resolyutsiyakh* (SUKPs resolutioner) 1898-1924, Moskva 1954 ss 767/768. Resolutionen finns översatt i *Against Trotskyism* (en dokumentsamling), Progress Publishers Moskva 1972, ss 235/236.

⁷ En resolution från den Trettonde partikonferensen (januari 1924) deklarerade att Trotskijs brev av den 8 oktober, och De Fyrtiosex deklaration omedelbart blev ”gemensam egendom inom vida kretsar av partiet”. Resolutionen finns i *KPSS v Rezolyutsiyakh*, ss 778/785. Översättningar finns i *International Press Correspondence*, (Inprecor) vol 4 nr 20 och i *Against Trotskyism*, ss 236/245.

partitoppen för att sedan föras ut i partiet”. En redaktionell fotnot tillkännagav att *Pravda* skulle stödja en debatt i frågor om partidemokrati.

Stridens andra stadium inleddes tyst och utan att några framträdande personer deltog. Först mot slutet av november tillspetsades debatten. Preobrazjenskij förklarade i *Pravda* att sedan den Nya Ekonomiska Politiken (NEP) infördes hade partiet följt ”en i grunden felaktig linje i dess interna partiinställning”. Zinovjev och Stalin gjorde uttalanden i vilka de framförde varningar till oppositionen⁸, även om de givetvis förklarade sig vara för arbetardemokrati. I början av december inleddes striden på allvar. Oppositionens talare hade på partimöten – främst i Moskva – vunnit relativt stort stöd och den officiella partiledningen var angelägen om att skicka dit sina bästa talare.

Under december månad hade en kommitté – som helt klart hade upprättats för att söka nå en kompromiss – bestående av Kamenev, Trotskij och Stalin, skrivit en resolution. Den antogs av politbyrån och den Centrala Kontrollkommissionens presidium den 5 december.⁹ Resolutionen, som var lång och detaljerad, visade omisskännliga tecken på vänsterns inflytande. I själva verket refererades den som ”en felaktig eftergift till Trotskij.”¹⁰ Den inleddes med uppräknandet av en rad negativa tendenser, som härleddes ur den Nya Ekonomiska Politikens motsättningar. Dessa tendenser innefattade ”faran för att perspektivet på en socialistisk uppbyggnad i sin helhet och världsrevolutionen förlorades och... byråkratiseringsprocessen som man måste lägga märke till i partiapparaten”. Resolutionen hävdade att arbetardemokratin var nödvändig för att kontra dessa negativa tendenser, och åtgärder för att uppnå den skisserades. Dessa inkluderade framför allt ”frihet i partilivet” och val av ”alla ledande partifunktionärer och kommissioner... av de organ som finns omedelbart under dem”. Resolutionen krävde också bättre tillgång till information och skolning för gräsrotsmedlemmarna; mer uppmärksamhet från den centrala kontrollkommissionen för att bekämpa ”byråkratisk förvirring”; och ett bättre deltagande av alla i partiadministrationen. Fraktioner fördömdes, men partiledningen instruerades att inte uppfatta all slags kritik som ett tecken på att fraktioner höll på att bildas. En praktisk rekommendation var att nästa partikongress borde anta en norm om att provinsiala och allryska partikonferenser skulle hållas två gånger om året i stället för en gång. De viktigaste förslagen i resolutionen gällde emellertid rekommendationer om attityder och en praktik som för att lyckas var avhängig det sätt den tolkades och efterföljdes på.

För att understryka sin framgång med att ha fått resolutionen antagen, hur kortlivad denna framgång ändå var, publicerade Trotskij sin egen tolkning av resolutionen. Han gjorde detta i form av ett brev till sin partiavdelning, och bad om ursäkt för att han på grund av sjukdom inte närvarat på ett möte.¹¹ Brevet tillskrev resolutionen en ”oerhörd betydelse”, och hävdade att den ”nya kurs” som den slog in på för att överflytta ”tyngdpunkten som felaktigt placerats i apparaten av den gamla kursen... till aktiviteten, initiativet och den kritiska andan hos alla

⁸ Preobrazjenskij, *Pravda* 28 november 1923. Zinovjev varnade (i ett tal den 1 december vid den fjortonde partikonferensen för Petrograd-provinsen, *Pravda* 7 december 1923) för ett lättande av förbudet mot fraktioner. Stalin uppmanade (i ett tal den 2 december till det utvidgade mötet för Krasnaja Presnja-distriktets partikommitté, *Pravda* 6 december 1923) att de ”två extremerna” skulle avvisas: dels att vilja ha ”val över hela linjen”, dels att ”kräva obegränsade diskussioner”.

⁹ *Pravda* 7 december 1923. Resolutionen *Om partistrukturen* antogs senare av den trettonde partikonferensen och finns i *KPSS v Rezolyutsiyakh*, ss 771/8. Översatt i *Inprecor*, vol 4 nr 7, 29 januari 1924.

¹⁰ S. L. Gusev, vid ett möte med den centrala kontrollkommissionen 1926, citerat av Trotskij i en deklARATION till politbyrån den 13 augusti 1926. Trotskijarkiven, dokument T2998. R. V. Daniels: ”Conscience of the Revolution”, s 223.

¹¹ Brevet daterades den 8 december 1923. Det publicerades i *Pravda* den 11 december och finns i *Trotskij: ”Kampen mot Stalin”*, Bokförlaget Röda Rummet, Falun 1982, sid 71. Finns på denna webbplats (under namnet [Den nya kursen](#))

partimedlemmar som arbetarklassens organiserade förtrupp”. Byråkratismen vållade svåra skador på den ”unga kommunistiska generationens” politiska skolning. Det var den, ”partiets mest tillförlitliga barometer”, som kraftigast reagerat mot den byråkratiska ordningen. Ett demokratiskt förhållande mellan de gamla och unga kommunistiska generationerna (senare definierade som de partimedlemmar som varit med före respektive anslutit sig efter oktoberrevolutionen)¹² var nödvändigt för att skona partiet från byråkratismen. Trotskij visade på exemplet med den tyska socialdemokratin för att illustrera den historiska möjligheten att det ”gamla revolutionära gardet” skulle kunna urarta. Den förändring som främst krävdes för att motverka denna urartning var en förändring av den ”anda som är förhärskande inom vår organisation”.

Stridens andra stadie ändrades i ett möte med den lokala partiavdelningen i Moskva den 11 december. Mötet bevistades av mer än 1 000 personer.¹³ På mötet höll Kamenev det inledande talet.¹⁴ Den brittiske historikern E. H. Carr har bedömt det som ”det sista tillfället till en uppriktig och allomfattande debatt som kunde förändra åsikterna inom partiet”. Kamenev erkände behovet av att förnya partilivet och partiapparaten och att avskaffa utnämningarna till förmån för val. Inga grupperingar kunde emellertid tillåtas, oavsett om de var fraktionella eller inte. Till skillnad från Kamenev hänvisade Saprnov, oppositionens huvudtalare, öppet till Trotskij, citerade honom och stödde hans argument. Efter de två talen följde en allmän debatt. Bland andra talade Preobrazjenskij, Radek och Zinovjev. Stalin förblev – trots att han deltog på mötet – tyst.¹⁵ Jarovslavskij var den ende talaren som gick till direkt angrepp mot Trotskij, ett angrepp som inte mottogs väl. Men Kamenev beklagade i sitt avslutande tal vissa aspekter i Trotskij's brev och uppmanade honom att ytterligare förklara sin inställning.

Några dagar efter mötet hade den relativa diskussionsfrihet som rådde på mötet fått ge vika för repressionen. Återigen är orsakerna till förändringen inte helt klara. Kanske är hypotesen om att den officiella partiledningen hade hoppats att resolutionen från den 5 december skulle tillfredsställa både Trotskij och oppositionen, och att de skulle mildra sin kritiska hållning den bästa förklaringen. Men de följande händelserna visade att detta var en falsk förhoppning.¹⁶ Trotskij själv påstod att den förändrade inställningen kan ha berott på att Zinovjev riktade ett tillräckligt kraftigt angrepp för att dra med sig Stalin och på så sätt förhindra en kompromiss mellan Stalin och Trotskij på Zinovjevs bekostnad.¹⁷ Oavsett anledningen till tidpunkten för förändringen är det inte förvånande att den skedde, när man ser till splittringen mellan den officiella partiledningen och oppositionen. En splittring som bara skylts över av resolutionen den 5 december.

Stridens tredje fas, som förebådats av en växande kritik i *Pravda*, öppnades av Stalin genom en artikel i *Pravda* den 15 december, och i ett tal av Zinovjev samma dag.¹⁸ Ett utmärkande drag för perioden var angreppen mot Trotskij. Tidigare hade han inte utsatts för någon speciell kritik. Nu riktade den officiella partiledningen dock en attack fri från politiska principer mot

¹² Trotskij, *ibid.*

¹³ Stalin: ”Collected Works”, vol 5, Moskva 1953, s. 583.

¹⁴ Carr: ”Interregnum”, s 322. Alla sidhänvisningar till denna upplaga. Kamenevs tal finns i *Pravda* 13 december 1923. Hela debatten finns i de följande numren av *Pravda*. [Carrs bok finns på svenska. Se not 1.]

¹⁵ Stalin: ”Collected Works”, vol 6, s 12.

¹⁶ Trotskij's brev hänvisades senare som ”en plattform som fördes fram i motsättning till centralkommitténs resolution” omedelbart efter att den resolutionen enhälligt antagits. Stalin, tal vid den trettonde partikonferensen, vol 6 s 13. Trotskij's relativa inaktivitet gjorde detta till ett gynnsamt tillfälle för den officiella partiledningen att gå till angrepp.

¹⁷ Trotskij: ”Stalin”, Hollis and Carter, London 1947, s 387.

¹⁸ Zinovjev's tal till en partikonferens i Petrograd med över 3 000 åhörare finns i *Pravda* den 20-21 december 1923. Till skillnad från mötet i Moskva återgavs bara Zinovjev's tal i *Pravda*.

honom. Ett typexempel på detta var Bucharins följetong i *Pravda: Ner med fraktionismen*, som följde på Trotskijs artiklar Grupper och fraktionsbildningar och Generationsfrågan inom partiet.¹⁹ Bucharin anklagade ”Trotskijs, Saprionovs och Preobrazjenskij fraktion” för att ha lämnat leninismen på frågan om den interna partiuppfattningen. Med anspelning på Trotskijs tidigare mensjevikiska förbindelse hävdade han:

Bolsjevismen har alltid särskilt sig från mensjevikernas formella demokrati... Den döljer inte för partiet och arbetarklassen det faktum att partiet leds av ledare... De mer medvetna leder de mindre medvetna... De mindre medvetna och mindre aktiva blir alltmer medvetna och aktiva. Dessa inre mekanismer utgör en verklig demokrati.

Förutom att Trotskij inte förstod ”verklig demokrati”, begrep han inte böndernas ”masspsykologi”. Och i de tre stora debatterna sedan oktoberrevolutionen (fredsförhandlingarna i Brest-Litovsk under första världskriget, fackföreningsdebatten och den nuvarande kontroversen) hade han förespråkat en lösning som saknade kontakt med verkligheten.²⁰

Det avgörande fördömandet riktades mot Trotskij och oppositionen på den trettonde partikonferensen i januari 1924. Detta som gjorde slut på det första stadiet i Vänster-oppositionens strid. Återigen var Trotskij på grund av en utdragen sjukdom frånvarande. Preobrazjenskij höll oppositionens huvudtal. Den officiella partiledningen fördömde oppositionen i samma ordalag som förut, och skrev en resolution som förklarade att oppositionen representerade ”inte bara ett försök till en revidering av bolsjevismen, inte bara en direkt avvikelse från leninismen, utan också en uppenbar småborgerlig avvikelse.”²¹ Resolutionen krävde åtgärder för att bevara ”en järnhård bolsjevikisk disciplin”; jämställde konferensen med resolutionen från den tionde partikongressen som förbjöd fraktioner; och publicerade den tidigare hemliga punkt sju i den resolutionen. I denna punkt föreskrevs det att såväl vanliga medlemmar som ordinarie medlemmar av centralkommittén kunde uteslutas för ”varje brott mot disciplinen eller återupplivandet eller godtagandet av fraktionismen”. Resolutionen avslutades med att diskussionen förklarades avslutad och uppmanade alla partiorganisationer att fortsätta sitt aktiva arbete.

Frågorna

1923 bidrog även frågorna om den ekonomiska politiken och den internationella revolutionen upphov till debatten och fördjupade den. Dessa frågor hade emellertid inte lika stor betydelse som frågorna om partidemokrati, vilken ägnades stor uppmärksamhet.²² Detta skiljer sig från situationen 1926-27 då vänsteroppositionen praktiskt taget alltid reste frågorna om beslutsfattande i samband med de aktuella besluten som togs. Då koncentrerade man sig särskilt på

¹⁹ Trotskijs artiklar publicerades i *Pravda* den 28 och 29 december. De finns i ”Kampen mot Stalin”, s. 26 respektive s.14. Bucharins artikel publicerades i *Pravda* den 28, 29 och 30 december 1923 och den 1 och 4 januari 1924. Stalins tal förekom som en osignerad artikel. I *Stalin: ”Collected Works”*, vol 6, s. 38, hävdas det att författaren var Bucharin.

²⁰ Ironiskt i sammanhanget är råheten i Bucharins angrepp om man drar sig hans inställning i de två första frågorna till minnes.

²¹ Se not 7 för hänvisning till denna resolution.

²² De skilda åsikterna i synen på partidemokratin avspeglades i uppfattningen om den ekonomiska politiken, där oppositionen allmänt krävde mer utbredd och effektiv planering som en väg ut ur ”saxkrisens återvändsgränd”. Meningsskiljaktigheterna om den tyska revolutionen förvrängdes, i synnerhet av Zinovjev, på olika sätt för att utnyttja situationen till den officiella partiledningens fördel. Till skillnad från det ekonomiska läget där det fanns verkliga och uttalade skillnader, var ”den tyska frågan” betydelsefull eftersom den ifrågasatte den officiella partiledningens politiska förmåga och på grund av att den höjde den allmänna spänningen. Den underströk också det farliga i Trotskijs stöd inom Kommunistiska Internationalen för triumviratet (Stalin, Zinovjev och Kamenev) och utgjorde en situation som kunde utnyttjas.

den ”skärpta” Nya Ekonomiska Politiken, och Kominterns politiska underordnande under ”socialismen i ett land”. Det råder inget tvivel om att detta delvis berodde på en förändrad analys: 1923 diskuterade oppositionen **byråkratismen**, byråkratins tillväxt inom ett administrativt system. Men 1926 började den hävda existensen av en **byråkrati** som en förstelnad partiledning som höll sig fast genom maktutövandet. I vänsteroppositionens analys medverkade byråkratiseringens överskridande i en byråkrati till en mer allsidig och sammanhängande analys genom att peka på byråkratin som den centrala politiska faktor som bestämde politiken.

En annan kontrast mellan vänsteroppositionens olika stadier är att oppositionen 1923, till skillnad från 1926-27, aldrig publicerade ett program. Detta avspeglar det faktum att oppositionen bara höll på att formeras. Till synes fungerade den 1923 utan några former för intern disciplin. I många avseenden var oppositionen då mycket mer informell än den senare blev. I detta skede var oppositionen en relativ lös samling individer som samlades kring den specifika frågan om intern partidemokrati.²³ Detta var långt ifrån den organiserade och subversiva kraft som senare karaktäriserade den. Det närmaste den kom ett program var *De Fyrtiosex plattform*. Uttalandet avslutades med en uppmaning om att partiet skulle styras på ett annat sätt, ”i första hand av dem som skapat det”. Detta skulle ersättas av ”ett styre av kamratlig enighet och intern partidemokrati”. Det ställdes inga andra förslag om hur detta skulle gå till än att centralkommittén ”som ett första och brådskande initiativ” skulle sammankalla ett möte med ”de mest framträdande och aktiva partiarbetarna” och de ”kamrater som hade en annan syn på läget än majoriteten inom centralkommittén”.

Eftersom oppositionen saknade ett definitivt program, måste man för att kunna värdera dess idéer se till de tal, artiklar och resolutioner som lades fram av olika individer. Framträdande bland dessa var Preobrazjenskij, som ofta tog på sig rollen som talesman för oppositionen. I försvaret av de Fyrtiosex handlingar vid det utvidgade mötet med centralkommittén i oktober, lade han fram en resolution som senare upprepades i hans tal till den trettonde partikonferensen. Denna resolution, av E. H. Carr beskriven som det mest ”koncisa uttalandet för vad oppositionen då menade med arbetardemokrati”²⁴, återges i sin helhet som bilaga till denna artikel. De yrkanden som gjordes på rätten att diskutera och kritisera utan repressalier och frihet att välja, var typiska för oppositionens uttalanden då.

Under den period då den officiella partiledningen mötte oppositionen med eftergifter, bemöttes oppositionens krav på intern partidemokrati med att man var ense om att en förändring var nödvändig. Detta skapade problem för oppositionen: i frågan om vad som skulle göras åt byråkratismen, fann de sig till synes vara i allians med den officiella partiledningen. Denna situation kan mycket väl ha förvirrat en del gräsrotsmedlemmar i partiet. En järnvägsarbetare förklarade på ett partimöte i Moskva den 11 december:

Arbetarna kommer att fråga mig vilka de grundläggande skillnaderna mellan er är. För att vara uppriktig: jag vet inte hur jag skall svara dem.²⁵

Det fanns emellertid verkliga skillnader mellan oppositionen och den officiella partiledningen även om dessa var något oklara för gräsrotsmedlemmarna. Oppositionen såg byråkratismen som motsatsen till arbetardemokrati och ett grundläggande problem som var oerhört viktigt att lösa. Den officiella partiledningen hävdade generellt att oppositionens kritik var alltför överdriven. Men samtidigt erkände man ganska motvilligt att det **kanske** fanns för mycket byråkratisk stelbenthet, för många utnämningar och inte tillräckligt många val, och **kanske** var

²³ Gruppens relativa löshet visas av det faktum att 43 av deklARATIONENS 46 undertecknare skrev under den med reservationer. Elva olika reservationer uttrycks.

²⁴ E. H. Carr, a a, s. 308.

²⁵ *Pravda*, 18 december 1923.

inte diskussionen så fri som den borde vara. Oppositionen tenderade att se att byråkratismen som ett allvarligt problem efter NEPs införande och att den på många sätt stärktes av NEPs motsättningar. Den officiella partiledningen föredrog att se byråkratismen som en baksmälla från krigskommunismen, även om man erkände att NEP kunde utöva negativt inflytande på partiet.

Grunden för skillnaderna mellan oppositionen och den officiella partiledningen var olika uppfattningar om ledarnas och gräsrotsmedlemmarnas respektive roll. Oppositionen underströk behovet av frihet att kritisera och samspelet mellan ledare och ledda, erfarna och oerfarna medlemmar inom ramen för demokratin. En av ledarskapets viktigaste uppgifter var att samordna och ta fram de viktigaste erfarenheterna inom partiets olika delar. Den officiella partiledningens åsikt var emellertid att ledarnas viktigaste uppgift var att utfärda direktiv. Gräsrotsmedlemmarnas roll var att bli en lydig transmissionsrem.

Oppositionen var allvarligt bekymrad över att karriärism, undergivenhet och ett förlitande till traditionen skulle hota den flexibilitet som partiet behövde om det skulle förmå att anta en ny politik då det var nödvändigt. Utan rätten till diskussion och kritik skulle gräsrotsmedlemmarna hämmas. Följden skulle bli en tvekan att kritisera den politik de skulle genomföra, och en förvrängning av den information som nådde ledarna underifrån. Den officiella partiledningen kontrade kritikerna genom att hänvisa till partiets forna bragder och tradition och menade att dessa garanterade att politiken skulle bli den rätta i framtiden.²⁶

I framför allt en fråga i var och förblev oppositionen och den officiella partiledningen oeniga: synen på fraktionerna. Oppositionen begärde en exakt definition av bestämmelserna för fraktioner, och hävdade att inte alla grupper utgjorde fraktioner och att åsiktsyttringar från grupper i vissa former både var önskvärda och oundvikliga. Den ansåg också att ett repressivt styre i partiet i sig självt var upphovet till fraktionism, eftersom diskussionen skulle tillåta att missförhållanden och meningsskiljaktigheter togs upp och löstes. Ett undertryckande ledde bara till hemliga handlingar. Vidare hävdade oppositionen att den nuvarande ledningen i själva verket var en fraktion som utnyttjade makten till omplaceringar och till att vidta disciplinära åtgärder i sitt eget fraktionella intresse. Den officiella partiledningen avvisade dessa anklagelser och erkände bara att om man behandlade varje kritik som fraktionell skulle detta leda till fraktioner. Man påstod bara att varje lättnad av reglerna för fraktioner skulle gå mot en uppsplittring av partiet och att partiet skulle öppnas för avvikande sociala intressen. Detta skulle i denna situation vara mycket farligt för den Nya Ekonomiska Politiken. Oppositionen accepterade att fraktioner skulle kunna bli talesmän för icke-proletära klassintressen, men hävdade att detta på samma sätt var tillämpligt på den ledande fraktionen, eftersom byråkratismen hotade att rycka loss partiet från massorna. Den officiella partiledningen karaktäriserade i sin tur oppositionen som en småborgerlig fraktion, och hänvisade därigenom indirekt till NEPs inflytande.

Frågan om fraktioner, av Trotskij beskriven som ”diskussionens kärnfråga”²⁷, blev avgörande eftersom det var i denna fråga som skillnaderna mellan de två sidorna utkristalliserades. Om man läser resolutionen från den tionde partikongressen *Om enighet i partiet* strikt, skiljde den mellan fraktioner och grupper. Icke desto mindre var alla former av kritik från grupper illegala. Detta berodde delvis på att den officiella partiledningen hade makt att definiera och bestraffa fraktioner. Rekommendationerna om en fri diskussion och val förblev formella och kunde bara få ett verkligt innehåll efter ledningens gottfinnande. Även om en resolution som omdefinierade fraktionerna enligt oppositionens önskemål inte på något

²⁶ Som exempel se: Kamenevs tal i *Pravda* 13 december 1923 och Stalins artikel i *Pravda* 15 december 1923.

²⁷ Trotskij: [Den nya kursen](#). Se särskilt kapitlet ”Grupper och fraktionsbildningar” och Preobrazjenskijs tal den 11 december, *Pravda* 16 december 1923.

sätt garanterade rätten till kritik från grupper, var det ett steg i denna riktning. Inte ens under perioden av eftergifter gav den officiella partiledningen efter på denna punkt.

Den officiella partiledningens vägran att tillåta någon översyn eller omdefiniering av fraktionernas status visade dess syn på gränserna för partidemokratin. Gräsrotsmedlemmarna var fria att välja och föra de diskussioner de ville, förutsatt att valen resulterade i att partiledningens kandidater valdes (detta tillförsäkrades genom att antalet valbara kandidater alltmer begränsades till en enda) och förutsatt att partiledningen kontrollerade diskussionens former och begränsningar. Gentemot denna inställning upprepade oppositionen fruktlöst sina varningar för faran för byråkratism.

Styrkor och svagheter

Det kan inte råda någon tvivel om att oppositionen utmaning grundades på en viss styrka. Detta visas av det faktum att partiledningen var beredd på att göra vissa eftergifter. Även om delar av partiledningen utan tvivel var känslig och allvarligt oroad över byråkratismens utbredning, kan man inte betrakta eftergifterna som frivilliga. Detta på grund av att de följde och föregick perioder av repression. Det är omöjligt att exakt bedöma oppositionens styrka. Emellertid kan man ge några antydningar på hur många de var, inom vilka områden de fanns och var de var starka.

Den trettonde partikonferensens fördömande av oppositionen antogs med bara tre röster mot av 128 röstande delegater.²⁸ Inte ens den officiella partiledningens talesmän hävdade emellertid att detta verkligen avspeglade oppositionens styrka. Under konferensen förklarade Rykov att striden ”nästan ledde till en splittring av Moskva-avdelningen”, och att oppositionen ofta fick majoritet på mötena.²⁹ Oppositionens representation var utan tvivel reducerad på grund av partiapparatusens påtryckningar under valen. Sapronov gav i ett tal på konferensen en bild av hur oppositionens styrka begränsades av de indirekta valen. Oppositionen hade erhållit 36 procent av representanterna vid distriktskonferenser i Moskva-provinsen. Från dessa distriktskonferenser fick de bara 18% av rösterna på delegater till provinskonferensen, vilken i sin tur valde delegater till den allryska konferensen. Sapronov hävdade att oppositionen hade en majoritet på cellnivå i hela provinsen.³⁰

Förutom en avsevärd styrka i Moskva, kanske till och med en verklig majoritet, hade oppositionen lyckats vinna partiorganisationerna i Ryazan, Penza, Kaluga, Simbirsk och Cheljabinsk. Oppositionens styrka i dessa provinsstäder berodde rimligen på att det där fanns ledande partimedlemmar som hade förflyttats som bestraffning för sina oppositionella åsikter.³¹ I Moskva låg oppositionens styrka i den statliga administrationen (främst i de ekonomiska organen) och studentcellerna. Utan tvekan var detta delvis ett resultat av olika oppositionsmedlemmars förflutna i frågor om hur industrin skulle ledas, men också delvis på grund av att frågor av omedelbart intresse för arbetarklassen, som lönerna, inte fick någon framskjuten plats. Oavsett orsaken vann oppositionen i Moskva, vid en tid då den hade majoritet bland studenterna, bara 67 av 346 industriarbetareceller.³²

En enkel jämförelse av valresultaten ger ingen sanningsenlig bild av oppositionens styrka och svaghet. Till och med så tidigt som 1923 utsattes oppositionen för olika former av bestraffning och diskriminering. Arbetare kunde förlora sina jobb. Studenter kunde avstängas från universiteten. Parti- och statsfunktionärer kunde förflyttas från en inflytelserik och ansvarig

²⁸ *KPSS v Rezolyutsiyakh*, s. 771, s. 785.

²⁹ *Trinadtsataya Konferentsiya R. K. P. (B)*, Moskva 1924, s. 91, s 108.

³⁰ *Ibid*, ss. 130/131.

³¹ *Ibid*, s 124, s 133.

³² *Ibid*, s 134.

ställning. Detta kom att innebära att det inte fanns några passiva medlemmar inom oppositionen, medan de allra flesta som stödde den officiella partiledningen var passiva: Ledningen stöddes just därigenom att den **utgjorde** ledningen. På så vis är en jämförelse i röstetal missvisande. På en nivå av aktiva och framträdande oppositionella medlemmar gentemot aktiva och framträdande medlemmar som stödde den officiella partiledningen, skulle jämförelsen i antal personer ha blivit mycket jämnare. Det var dock makt och inte numerär som räknades.

Den officiella partiledningen kontrollerade partiapparaten och möjligheterna till kommunikation. Oppositionen hade ingen oberoende tidning eller tillgång till några sätt att kommunicera. Gräsrotsmedlemmarna utanför Moskva var helt beroende av partipressen och de lokala sekreterarna som informationskällor. Eftersom dessa var helt under den officiella partiledningens kontroll är det nästan omöjligt att merparten av gräsrotsmedlemmarna ens förstod vad som stod på spel. Oppositionen blev utmålade som de som ville avskaffa partiapparaten och tillåta alla sorters konkurrerande fraktioner och grupper, om så bara som täckmantel för sina egna strävanden. *Pravda* kontrollerades, även om det för en relativt kort period lämnades utrymme för oppositionen, helt och hållet av den officiella partiledningen och tjänade dess intressen. Efter den 15 december gällde detta i allt högre grad innehållet i de artiklar och rapporter som publicerades.³³ Förutom att kontrollera *Pravda*, lyckades den officiella partiledningen också förhindra att *De Fyrtiosex plattform* publicerades. Likaså lyckades den hindra och försena publiceringen av Trotskijs *Den nya kursen*.³⁴

Man måste komma ihåg att merparten av partimedlemmarna nyligen gått med i partiet, att de inte hade några erfarenheter från tiden före revolutionen samt att de hade liten politisk skolning. Även om enskilda gräsrotsmedlemmar på grundval av sina egna erfarenheter oroades av hur byråkratin fungerade, minskade den officiella partiledningens positiva uttalanden om demokratin deras oro. I den fråga där skillnaderna framträdde klarast – frågan om fraktioner – kunde den officiella partiledningen ganska känslomässigt appellera till den enighet som grundats på Lenins resolution om partidisciplin, vilken skrevs i ett kritiskt skede av revolutionen, och uppmana till handling och inte en oändlig fraktionell brottningsmatch. Det är inte förvånande att oppositionen fick jämförelsevis litet stöd utanför Moskva.

I huvudstaden kunde oppositionen i viss utsträckning förhindra den officiella partiledningens kontroll över kommunikationerna genom att själva ingripa. Även i Moskva lyckades den officiella partiledningen emellertid genom partiapparaten och framför allt genom partikommittéernas sekreterare pressa på för att förvissa sig om oppositionens nederlag.

Frågan om taktik och oppositionens dilemma

Olika författare har hävdade att Trotskij och oppositionen förvärrade problemen genom taktiska misstag. Trotskij borde t ex ha intagit en mer aggressiv inställning och öppet fört fram sina

³³ Under december blev två av *Pravdas* redaktörer, som hade varit ansvariga för "Partilivet"-spalten där många kritiska artiklar mot centralkommittén hade stått, avsatta efter ingripande från Zinovjev. Förändringen i *Pravda* ledde till en framgångslös protest från Trotskij, Radek och Pjatakov. *E. H. Carr: "Mellan Lenin och Stalin"*.

³⁴ Publiceringen av *De Fyrtiosex plattform* förbjöds på grundval av att den utgjorde en plattform för en illegal fraktion. De hinder som Trotskij: "Den nya kursen" mötte omvittnas av *Max Eastman: "Since Lenin Died"*, s 81; och *Boris Souvarine: "Stalin"*, Secker and Warburn, London u. å. s 374. Den nya kursen var Trotskijs viktigaste inlägg i partidebatten. Förutom hans brev den 8 december, och det fåtal artiklar han skrev i *Pravda* under december 1923, innehåller boken andra kapitel som utgör en inträngande analys av byråkratismen. Byråkratismen behandlas som ett socialt fenomen, inte som ett sekundärt drag i partiadministrationen eller att den bara skulle utgöra "ombudsmännens dåliga vanor". Den nya ekonomiska politiken, NEP, understödde byråkratismen på flera olika sätt. T ex genom att rikta partiets uppmärksamhet mot administrativa ärenden (stat- och partilänkar och utvecklingens tempo var viktiga i sammanhanget), och genom att partiet accepterade icke-proletära sociala skikt och klasser.

meningsskiljaktigheter på den tolfte partikongressen (april 1923). Oppositionen borde ha organiserat sig som en fraktion, vilket den i vilket fall anklagades för att göra.³⁵ Det ligger utanför ämnet för denna artikel att i detalj gå igenom denna kritik, även om det måste erkännas att det kan bidra till förklaringen av nederlaget för 1923 års opposition. Oppositionens dilemma kan hur som helst inte ignoreras. Oppositionen accepterade, uppenbarligen helt enig, att partiet kunde reformeras och riktade därför sina appeller till partiet.³⁶ Den handlade på ett sätt som uppenbarligen sågs som principiellt. Den förnekade anklagelsen om att utgöra en fraktion, och avstod från att i hemlighet publicera en plattform. En av de grundläggande förutsättningarna för oppositionens argument var emellertid att den officiella partiledningen manipulerade partiets administration och disciplin i sitt eget intresse. Även om oppositionen gjorde klart att den inte försökte störta den nuvarande partiledningen³⁷, var de som satt vid makten knappast intresserade av att ta emot kritiken i samma kamratliga anda som den utsattes för. På så vis ställdes oppositionen inför ett dilemma som den aldrig lyckades ta sig ur.

Olika skäl kan föras fram för oppositionens beslut att pressa på för reformer och att stanna kvar inom partidisciplinens gränser (även om oppositionen måste ha insett att den skulle bemötas av partiapparatsens makt). I viss utsträckning grundades förmodligen beslutet på en rädsla för följderna av att splittra partiet. I själva verket splittrades oppositionen 1926 på denna fråga. Trotskisterna vidhöll att huvudfaran var en borgerlig restauration som skulle ledas av krafter utanför partiet och vägrade därför att agera som ett alternativt parti. Oppositionen saknade också en organisatorisk bas från vilken den kunde rikta ett effektivt angrepp. Oavsett vilken betydelse dessa två faktorer hade, hade Oppositionen dock ingen särskild anledning att betrakta situationen som hopplös. Det är bara i efterhand som frågan om taktiken kan tillmätas särskilt betydelse.

Inte ens efter revolutionens nederlag i Tyskland kunde det internationella läget betraktas som helt ofördelaktigt. I en stor del av Europa rådde politisk och ekonomisk instabilitet, och i Kina fanns det redan förbud om det kommande revolutionära läget. I Sovjetunionen förblev partiet, i kraft av dess politiska medvetande och ärvda traditioner, dess bas i arbetarklassen, och dess kontroll över ekonomin, den enda revolutionära organisationen. Även om dessa faktorer hade sina negativa sidor, kunde oppositionen realistiskt hoppas på stöd från de delar av partiet som tidigare inte tagit ställning i politiken.³⁸ Men allt eftersom kampen utvecklades visade partiapparaten upp sin styrka att kontrollera oppositionens effektivitet. Framför allt oppositionens förmåga att föra ut sitt program till gräsrotsmedlemmarna, en faktor som måste ha varit oklar innan striden inleddes. Oppositionen blev också medveten om att den sittande partiledningen inte skulle tolerera något hot mot sin ställning. Zinovjev och Kamenev, och senare Bucharin, kom i sinom tid att plädera för demokrati, men bara efter att ha blivit utkastade från politiskt inflytelserika poster.³⁹ I detta kritiska ögonblick kände de sig

³⁵ Max Eastman, Boris Souvarine, E. H. Carr, R. V. Daniels och Isaac Deutscher riktar alla kritik mot taktiken.

³⁶ Enigheten om en reformering utgör en kontrast mot åtminstone en del av 1927 års opposition, de Demokratiska centralisterna, som leddes av Saprionov och V. Smirnov, båda en gång bland de Fyrtiosex, som ville att ett annat parti skulle byggas upp.

³⁷ "Hur mycket vi än skiljer oss från dem... tar vi för givet att de nuvarande ledarna inte på några villkor skulle utnämnas till de viktigaste uppdragen i arbetarnas diktatur av partiet". Citerat ur *De Fyrtiosex plattform*.

³⁸ Det fanns en del tecken på att fler än de oppositionella var oroad för partidemokratien. Dzerzjinskij, ledare för CPU, förklarade i september: "Partiets långsamma död, det utdöende partilivet, utnämningar i stället för val, håller på att bli en politisk fara och paralyserar vårt parti i dess ledning för arbetarklassen." (Citerat av Kamenev i ett tal den 11 december i *Pravda*. 13 december 1923.) Vid ungefär samma tid höll Bucharin ett tal där han högljutt klagade över begränsningarna för diskussionen och valen. (Citerat av Trotskij vid den trettonde partikongressen, maj 1924. *Trinadtsatyi Sezd R. K. P. (B)*, Moskva 1963 ss 147/148.)

³⁹ Inte helt utan grund anklagades även Trotskij för att ha blivit intresserad av en demokratisering när hans ställning var hotad. Sjljapnikov, *Pravda* 19 januari 1924. Stalin: "Svar i diskussionen vid den trettonde partikonferensen", vol 6 s 29.

oförmögna att ge partidemokratin en verklig innebörd. Om detta berodde på misstro gentemot de nyvunna medlemmarnas, det stora flertalet, politiska medvetenhet, och att de föredrog det gamla gardets politiska erfarenhet, eller på antipati och misstro mot Trotskij (en inte oviktig faktor), ledde deras motvilja att ge efter i denna fråga till nederlag för 1923 års opposition, liksom för deras eget nederlag längre fram.

Utan eftergifter ovanifrån ställdes oppositionen inför mycket stora problem. Partiapparats makt och handlingar grundades på gräsrotsmedlemmarnas passivitet. Passiviteten var ett resultat av det objektiva läget (den allmänt minskande medvetenheten och självaktiviteten inom arbetarklassen hängde samman med en rad faktorer: historiska, internationella, ekonomiska; och partiets utveckling efter revolutionen 1917). Detta var oppositionen väl medveten om. Men passiviteten underblåstes och upprätthölls absolut av själva partiapparaten. Denna passivitet kunde bara brytas av ett förändrat politiskt läge (över vilket oppositionen inte hade någon verklig makt), eller av en förnyelse inom partiet som kunde uppmuntra politisk skolning och aktivitet. Det objektiva läget utvecklades inte av sig självt i en för arbetarklassen positiv riktning. Enligt oppositionen kunde man bara anta en riktig politik om man kunde tämja byråkratismens verkningar. Följaktligen **krävde** ett förändrat objektivt läge, åtminstone på kort sikt, **med nödvändighet** en förnyelse av partiet. Men detta förutsatte i sin tur vissa eftergifter ovanifrån. Om all information till gräsrotsmedlemmarna filtrerades genom partiapparaten, om alla oppositionens sympatisörer och följeslagare rensades ut från inflytserika positioner över gräsrotsmedlemmarna, och om partiapparaten förhindrade gräsrotsmedlemmarnas aktiva deltagande i partiets politiska liv, då blev en sådan omfattande förnyelse inte särskilt trolig.

Argumentet leder tillbaka till frågan om taktik. Oppositionen ställdes inför valet att antingen ståndaktigt föra fram frågor om partiets politik och hoppas på eftergifter från ovan, eller att presentera sig själv som en alternativ ledning för partiet, nonchalera partidisciplinens begränsningar eftersom de bestämts av deras motståndare och, om nödvändigt, försöka gripa makten. Av olika skäl – av vilka ett skulle kunna innefatta hypotesen att inte ens oppositionen var fullt medveten om byråkratismens faror – förkastades den senare taktiken. Man måste ändå komma ihåg att – även om det var ett nödvändigt första steg – en politisk förnyelse av partiet utan ett förändrat objektivt läge skulle bli partiell. Förnyelsen skulle ske i ett vakuum, och alltid hotas av de motsättningar som kom ur omständigheternas makt, främst isoleringen. Trotskij och oppositionen vägrade med få undantag att ta de steg – vars konsekvenser inte var förutsägbara och vars följder i stort sett var otänkbara 1923 – i ett läge som inte framstod som hopplöst och som i vilket fall kanske bara skulle leda till att oppositionen tvingades att leda den isolerade sovjetstaten.

Översättning: *Lars Kaage* Översatt ur: *Critique* nr 2

Dokument

De fyrtiosex' plattform

Till politbyrån inom det Ryska Kommunistiska Partiets centralkommitté

Hemligt

Lägets extrema allvar tvingar oss (i vårt partis och arbetarklassens intresse) att öppet förklara att ett fortsättande av den politik som förs av majoriteten inom politbyrån, hotar att leda till svåra nederlag för hela partiet. Den ekonomiska och finansiella kris som började vid slutet på detta år – med alla de politiska följderna, inklusive internt partipolitiska, som härrör från den – har obevekligen uppenbart otillräckligheten hos partiets ledning. Detta gäller både på det ekonomiska området och, i synnerhet, på de interna partiförhållandenas område.

Den planlösa, oöverlagda och osystematiska karaktären av centralkommitténs beslut, som inte har lyckats få ekonomin att gå ihop, har lett till en situation där vi – trots alla utan tvekan stora framgångar på industrins, jordbrukets, finansens och transportväsendets område – inte bara står inför utsikten av att dessa framgångar upphör, utan också en allvarlig ekonomisk kris. Ty dessa framgångar har åstadkommit av landets ekonomi spontant, och inte tack vare utan trots ledningens otillräcklighet, eller snarare trots frånvaron av varje ledning över huvud taget.

Vi står inför ett annalkande sammanbrott för *tjervonets*-valutan, vilken på ett spontant sätt har förvandlats till grundläggande valuta innan budgetunderskottet har undanröjts. Vi står inför en kreditkris där Gosbank inte längre utan risk för ett allvarligt sammanbrott kan finansiera vare sig industrin, handeln med industrivaror, eller ens uppköpen av säd för exporten. Vi står inför ett avbrott av försäljningen av industrivaror till följd av de höga priserna, vilka å ena sidan förklaras av frånvaron av planerad ledning inom industrin, och å andra sidan av en felaktig kreditpolitik. Vi står inför att det kan bli omöjligt att köpa upp säden. Vi står inför extremt låga priser på matvaror, vilket skadar bönderna och hotar att leda till en massiv minskning av jordbruksproduktionen; och vi står inför oregelbundenheter i löneutbetalningarna, vilket framkallar ett naturligt missnöje bland arbetarna med budgetkaoset, något som indirekt framkallar kaos inom statsapparaten. "Revolutionära" metoder för nedskärningar under budgetplaneringen och nya och uppenbara nerskärningar vid budgetens genomförande, har upphört att vara övergångsåtgärder och blivit en vanlig företeelse. Detta orsakar ständiga störningar i statsapparaten, störningar som till följd av frånvaron av en plan för de nerskärningar som genomförs, sker på ett oberäkneligt och spontant sätt.

Detta är några element i den ekonomiska, finansiella och kreditmässiga kris som redan börjat. Om man inte vidtar omfattande, välöverlagda, planerade och kraftfulla åtgärder; om den nuvarande frånvaron av ledning fortsätter; då står vi inför möjligheten av ett extremt häftigt sammanbrott, vilket oundvikligen kommer att innebära interna politiska komplikationer och en fullständig förlamning av vår yttre effektivitet och handlingsförmåga. Och detta sistnämnda är, som alla förstår, i dag viktigare än någonsin för oss; på detta beror världsrevolutionens öde, liksom ödet för arbetarklassen i alla länder.

Också på de interna partiförhållandenas område finner vi samma felaktiga ledning, som lamslår och bryter sönder partiet; detta framträder alldeles särskilt tydligt under den period av kris vi nu genomgår.

Vi förklarar inte detta med bristande politisk förmåga hos partiets nuvarande ledare. Tvärtom, hur mycket vi än skiljer oss från dem i vår bedömning av läget och i valet av metoder för att förändra det, så förutsätter vi att de nuvarande ledarna inte under några förhållanden skulle kunna undgå att av partiet utses till de främsta posterna under arbetarnas diktatur. Vi förklarar

det i stället med det faktum att, under den yttre fasaden av officiell enighet, har vi i praktiken en ensidig rekrytering av individer, och ett styre som är ensidigt och anpassat till åsikterna och sympatierna inom en trång krets. Till följd av en partiledning som snedvridits av dessa snäva synpunkter, håller partiet i betydande utsträckning på att upphöra vara det levande och självständiga kollektiv som känsligt uppfattar den levande verkligheten därför att det är knutet till denna verklighet med tusentals trådar. I stället observerar vi den ständigt växande, och nu knappast dolda, uppdelningen av partiet mellan en ordförandenas hierarki och ”det tysta folket”; mellan professionella partifunktionärer som rekryterats uppifrån och partiets stora massa som inte deltar i partilivet.

Detta är ett faktum som varje partimedlem känner till. Partimedlemmar som är missbelåtna med ett eller annat beslut från centralkommittén, eller till och med från en provinskommitté; som har ett eller annat tvivel på hjärtat; som privat noterar ett eller annat misstag, oegentlighet eller förvirring är rädda att tala om detta på ett partimöte. De är till och med rädda för att ta upp det i vanliga samtal, såvida inte samtalspartnern är fullständigt pålitlig vad gäller ”diskretion”; fri diskussion inom partiet har praktiskt taget försvunnit, partiets allmänna mening undertrycks. Numera är det inte partiet, inte dess breda massor, som föreslår och väljer medlemmarna till provinskommittéer och till det [Ryska Kommunistpartiets] RKPs centralkommitté. Tvärtom är det nu partiets ordförandehierarki som i allt större utsträckning utser delegaterna till konferenser och kongresser, vilka i allt större utsträckning håller på att bli denna hierarkis verkställande församlingar.

Den regim som upprättats inom partiet kan absolut inte tolereras. Den förstör partiets självständighet och ersätter partiet med en rekryterad byråkratisk apparat som fungerar klanderfritt under normala tider, men som oundvikligen brister i tillfällen av kris, och som hotar att bli totalt oduglig inför de allvarliga händelser som nu är överhängande.

Den situation som har skapats förklaras av det faktum att den fraktionsdiktatur inom partiet, som faktiskt bildades efter den tionde kongressen, nu har överlevt sig självt. Många av oss accepterade då medvetet att underkasta oss ett sådant styre. Politikens vändning under år 1921, och därefter kamrat Lenins sjukdom, krävde enligt somliga av oss diktatur inom partiet som en tillfällig åtgärd. Andra kamrater intog redan från första början en skeptisk eller negativ inställning gentemot den. Hur det än må ha varit med detta, så hade detta styre vid tiden för partiets tolfte kongress överlevt sig självt. Partiet började dö bort. Extrema och uppenbart osunda oppositionsrörelser inom partiet började anta en anti-partikaraktär, eftersom det inte förekom någon kamratlig diskussion i inflammerade frågor. Sådana diskussioner skulle utan svårighet ha avslöjat den osunda karaktären hos dessa rörelser, både inför partiets massor och inför majoriteten av dem som deltog i dem. I stället har resultatet blivit illegala rörelser som drar medlemmarna utanför partiets ramar, och ett avskiljande av partiet från de arbetande massorna.

Om inte den sålunda skapade situationen radikalt förändras inom den omedelbara framtiden, kommer den ekonomiska krisen i Sovjetunionen, och den kris som härrör från den fraktionella diktaturen inom partiet, att utdela hårda slag mot arbetarnas diktatur i Sovjet och mot det Ryska Kommunistpartiet. Med en sådan börda på sina skuldror, skulle den proletära diktaturen i Sovjetunionen och dess ledare RKP (B) [Bolsjevikerna] inte kunna träda in i fasen av nya förestående världsomspännande oroligheter med andra utsikter än till nederlag, nederlag utmed hela linjen av proletariatets kamp. Naturligtvis skulle det vid första anblicken vara enklast att avgöra denna fråga genom att besluta att det vid denna tidpunkt, med avseende på omständigheterna, inte finns och inte kan finnas något utrymme för att resa frågan om en förändring av partiets kurs; för att ställa nya och komplicerade frågor på dagordningen, etc, etc. Dock står det fullständigt klart att en sådan inställning skulle innebära att officiellt blunda för det verkliga läget, ty hela faran ligger just i det faktum att det inte finns någon verklig

enighet i tanke eller handling inför en extremt komplicerad inre och yttre situation. Den strid som förs inom partiet blir allt bittrare ju tystare och mer i hemlighet den fortskrider. När vi nu tar upp denna fråga inför centralkommittén är det just för att få till stånd den snabbaste och minst smärtsamma utvägen ur de motsättningar som håller på att slita sönder partiet, och för att utan dröjsmål ställa partiet på en sund grundval. Verklig enighet i uppfattning och handling är absolut nödvändig. De överhängande problemen kräver broderlig enad, fullt medveten, extremt kraftfull och ytterst koncentrerad handling från alla partimedlemmar. Fraktionsstyret måste avskaffas, och detta måste i första hand göras av dem som har skapat det. Detta styre måste ersättas av ett styre av kamratlig enighet och intern partidemokrati.

För att klargöra vad som ovan framlagts, och för att vidta nödvändiga åtgärder för att lösa den ekonomiska och politiska krisen samt krisen inom partiet, föreslår vi centralkommittén att som ett första och brådskande steg kalla samman en konferens med centralkommitténs medlemmar och de mest framstående och aktiva partifunktionärerna – med förutsättningen att listan över de inbjudna skall omfatta ett antal kamrater vars uppfattningar om läget skiljer sig från uppfattningarna hos centralkommitténs majoritet.

Underskrifter till deklARATIONEN till RKP (B)s centralkommittés politbyrå om den interna partisituationen, av den 15 oktober 1923. J. Preobrazjenskij , B. Breslav, L. Serebrjakov

Jag instämmer inte i en del av de punkter i detta brev som förklarar orsakerna till den situation som har skapats. Men i beaktande av att partiet omedelbart konfronteras med frågor som inte helt kan lösas med de metoder som använts hittills, ansluter jag mig helt och hållet till den sista slutsatsen i detta brev.

A. Belebodorov

Jag instämmer helt i förslagen, men är oense på vissa punkter i motiveringen.

A. Rozengolts, M. Alskij

Jag delar i huvudsak uppfattningarna i denna appell. Kravet på ett direkt och uppriktigt närmande till alla våra problem har blivit så trängande att jag helt stöder förslaget om att sammankalla en konferens, med syfte att utstaka praktiska utvägar ur denna anhopning av svårigheter.

Antonov-Ovsejenko, A. Benediktov, I. N. Smirnov, J. Pjatakov, V. Obolenskij (Osinskij), N. Muralov, T. Sapronov

Läget inom partiet och den internationella situationen är sådan att det, mer än någonsin tidigare, krävs en sällsynt ansträngning och koncentration av partiets krafter. Jag ansluter mig till deklARATIONEN och betraktar den uteslutande som ett försök att återställa enigheten inom partiet och förbereda det för förestående händelser. Det är självklart att det vid nuvarande tidpunkt inte kan bli fråga om en strid inom partiet i någon som helst form. Det är absolut nödvändigt att centralkommittén sakligt värderar läget och vidtar skyndsamma åtgärder för att avlägsna missnöjet inom partiet och bland de icke partianslutna massorna.

A. Goltsman, V. Maksimovskij, D. Sosnovskij, Danisjevskij, O. Sjmidel, N. Vaganjan, I. Stukov, A. Lobanov, Rafail, S. Vasiljenko, M. Zjakov, A. M. Puzakov, N. Nikolajev

Eftersom jag på sista tiden varit borta en del från de centrala partiorganens arbete, avstår jag från varje bedömning av de två första avsnitten i den inledande delen. Vad gäller resten instämmer jag.

Averin

Jag instämmer i framställningen i den första delen om landets ekonomiska och politiska situation. I det avsnitt som beskriver den interna partisituationen anser jag att en viss överdrift

har smugit sig in. Det är absolut outhärligt att åtgärder **omedelbart** vidtas för att bevara partiets enighet.

I. Boboslavski j, P. Mesjatsev, T. Choretjko

Jag instämmer inte i ett antal uppfattningar om deklARATIONENS första del, och jag instämmer inte i ett antal av karaktäriseringarna av partiets interna situation. Samtidigt är jag djupt övertygad om att partiets situation kräver vidtagande av radikala åtgärder, ty det nuvarande läget inom partiet är inte hälsosamt. Jag delar helt det konkreta förslaget.

A. Bubnov, A. Voronskij, V. Smirnov, Bosj, I. Byk, V. Kosior, F. Lokatsov

I bedömningen av det ekonomiska läget instämmer jag helt. Jag anser ett försvagande av den politiska diktaturen farlig vid nuvarande tidpunkt, men ett klargörande är absolut nödvändigt. Jag anser en konferens vara helt outhärlig.

Kaganovitj, Drobnis, P. Kovalenko, A. J. Minkin, V. Jakoleva

Med det praktiska förslaget är jag helt ense.

B. Elstin

Jag undertecknar med samma reservation som kamrat Bubnov.

L. Levitin

Jag undertecknar med samma förbehåll som kamrat Bubnov. Dock gillar jag inte vare sig formen eller tonen, vars karaktär desto mer övertalar mig att instämma i deklARATIONENS praktiska del.

I. Palydov

Jag instämmer inte helt i den första delen som behandlar landets ekonomiska situation. Denna är verkligen mycket allvarlig och kräver extremt uppmärksam behandling, men partiet har hittills inte frambringat män som skulle leda det bättre än de som hitintills gjort det. Vad gäller frågan om den interna partisituationen anser jag att det finns ett betydande inslag av sanning i allt som sägs, och jag anser det nödvändigt att vidta skyndsamma åtgärder.

F. Sudnik

Översättning: Pierre Frühling

Med vänligt tack till Arkiv/Zenit samt Pierre Frühling för att vi fått rätten att publicera ”*De Fyrtiosex plattform*” ur E. H. Carr: ”Mellan Lenin och Stalin. Sovjet 1923-24”, Nacka 1979.

Evgenij Preobrazjenskij

Resolution om partidemokratien

För att kunna genomföra resolutionen från den tionde partikongressen om partiarbetet och för att kunna inse principerna om arbetardemokrati i partiet är det nödvändigt att vidta följande åtgärder:

I

Det är nödvändigt att i verkligheten fullfölja beslutet i ett antal resolutioner om att dra in partiets periferi i aktivt arbete. Denna periferi kan inte bara vara en transmissionsrem från de högsta partiorganen till de arbetande massorna, utan också den sfär där partiet och samhällsopinionen formas på grundval av föreningen med massorna.

Det är nödvändigt att omfattande diskussioner i alla viktiga frågor om partiet, politiken och ekonomin genomförs i alla partiorganisationer. Där måste det vara tillåtet att resa diskussionsfrågor om partiet. Inte bara på rekommendation från partikommittéerna, utan också på initiativ från cellerna och enskilda kamrater.

II

Det är nödvändigt att i verkligheten avskaffa förbudet mot diskussioner, som är den grundläggande formen för kritik mot partiet. Särskilt måste diskussionen i partiföreningarna och partipressen återupplivas.

III

Det är nödvändigt att tillförsäkra partiets allmänna opinion en effektiv och permanent kontroll över de ledande organens arbete. Detta kan ske genom att partikommittéerna lämnar fullständiga rapporter till lokala celler och allmänna partimöten.

IV

Det är nödvändigt att upphöra med praktiken att ledarna för partiorganen utses ovanifrån och återupprätta den princip som alltid existerat i partiet om att verkställande organ och funktionärer väljs.

V

Det är nödvändigt att avskaffa det existerande systemet att välja partifunktionärer. Detta grundas inte bara på graden av deras duglighet i den ena eller andra frågan, utan hur väl de fogar sig efter direktiven. Detta system ger i partiet upphov till negativa fenomen som undergivenhet och karriärism.

För att kunna bekämpa dessa icke önskvärda fenomen, är det nödvändigt att förändra innehållet i stadgekommissionens arbete.

VI

Det är nödvändigt att på nytt se över de förflyttningar av funktionärer som ägde rum under kampen mot oliktankande kamrater, och upphäva de förflyttningar som var, och fortfarande är, särskilt skadliga för vårt partiarbete.

Resolution framlagd inför centralkommitténs och den centrala kontrollkommissionens utvidgade plenarmöte, 25-27 oktober 1923.

Källa: Trinadtsataya Konferentsiya R. K. P. (B), Moskva 1924, ss 110-111.

Översättning: Lars Kaage

Översatt ur: Critique nr 2